

स्वास्थ्य सेवा विभाग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

फोन नं ४२५५७९६
फ्याक्स : ४२६२२६८
पचली, टेकु
काठमाण्डौ, नेपाल

पत्र संख्या : ०७२/०७३

च.नं.: CS Ee

मिति : २०७२/१२/२२

विषय : सरुवा रोगहरुको प्रकोप व्यवस्थापन तथा पूर्व तयारी सम्बन्धमा ।

श्री क्षेत्रिय स्वास्थ्य निर्देशनालय

पूर्वाञ्चल/ मध्यमाञ्चल/ पश्चिमाञ्चल/ मध्यपश्चिमाञ्चल/ सुदूरपश्चिमाञ्चल

प्रस्तुत विषयमा प्राय प्रत्येक वर्ष कुनै न कुनै जिल्ला कुनै न कुनै सरुवा रोगको प्रकोपबाट प्रभावित भइरहेका छन् । २०६६ सालमा मध्यपश्चिम र सुदूर पश्चिमका जिल्लाहरुमा भाडा पखाला/हैजाको प्रकोपबाट करीव ६५००० जना विरामी तथा ३५४ जनाको मृत्यु भएको थियो । २०७२ सालमा केहि जिल्लाहरु इन्फ्लुएन्जा, भाडा पखाला, हैजा, स्क्रव टाइफस रोगको प्रकोपबाट र केहि जिल्ला विषाक्त खाना, विषाक्त मदिरा सेवन, विषाक्त च्याउको सेवनबाट प्रभावित भए । यस वर्ष महाभूकम्पको कारणबाट करीव ९००० जनाको मृत्यु भैसकेको छ, करीव २३००० जना घाइते भएका छन् । विस्थापितहरुमा देखिने स्वास्थ्य समस्याहरुको उपचार व्यवस्थापन कार्य स्वास्थ्यका सम्बद्ध निकायहरुबाट भैरहेको छ । केहि समययता तराई तथा भित्री मधेश र पहाडी केहि जिल्लाहरु लेप्टोस्पाइरोसिस, स्क्रव टाइफस र वुसेलोसिस रोगको प्रकोपबाट प्रभावित छन् । यी र अन्य सरुवा रोगहरुको प्रकोप देखिन नदिन, प्रकोप देखिई हालको खण्डमा त्यसको सूचना द्रुत प्राप्त गरि त्यसको व्यवस्थापन चाँडो भन्दा चाँडो गर्न पूर्व तयारी अवस्थामा रहनु पर्ने हुन्छ । विगतका दिनहरुमा यहाँहरुले महामारी/प्रकोप व्यवस्थापनका लागि पूर्व तयारी प्रभावकारी रुपले गर्नु भएकोलेनै धेरै जिल्लाहरुमा सरुवा रोगको प्रकोप कम देखिएको र प्रकोप देखिएका जिल्लामा पनि समयमै RRT (Rapid Response Team) परिचालित भै प्रकोप व्यवस्थापन कार्य गर्न सम्भव भयो, त्यसको लागि महामारी/प्रकोप पूर्व तयारी तथा व्यवस्थापनमा खटिने सम्पूर्ण स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छौं । त्यसैले विगत वर्षहरुमा भैं यस वर्ष पनि देशका विभिन्न भूभागमा भाडा पखाला लगायत अन्य सरुवा रोगहरुको प्रकोप देखिन सक्ने भएकोले प्रकोपको सम्भावनालाई मध्यनजर गरि त्यस निर्देशनालयबाट तपसिल वमोजिमका कार्यहरु तदारुकताकासाथ गर्नु गराउनु हुन अनुरोध छ ।

तपसिल :

१. प्रकोपको अवस्थामा सम्पूर्ण विवरण सहितको रिपोर्टिङ्ग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा दैनिक रुपमा गर्ने । आउँदो जेष्ठ १ गतेदेखि भाद्र महिनासम्म त्यस क्षेत्र तथा अन्तर्गतका जिल्लाहरुमा भाडा पखाला वा अन्य सरुवा रोगहरुको प्रकोप नदेखिएको भएपनि साप्ताहिक जिरो रिपोर्टिङ्ग (मोवाइल मेसेज गरेर समेत जानकारी दिन सकिने) गर्ने र गर्न लगाउने । जिल्लाले प्रत्येक हप्ता क्षेत्रिय स्वास्थ्य निर्देशनालयमा रिपोर्टिङ्ग गर्ने र क्षेत्रले संकलित रिपोर्ट प्रत्येक हप्ता इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा पठाउनु पर्ने ।

केन्द्रबाट सम्पर्कका लागि क्षेत्रिय निर्देशकको टेलिफोन नं, निवासको टेलिफोन नं, मो.नं, RRT रिपोर्टिङ्ग फोकल पर्सनको मोवाइल नं उपलब्ध गराउने । विहान १०.०० वजेदेखि बेलुका ५.०० वजेसम्म Hotline को व्यवस्था गर्ने र सो नं उपलब्ध गराउने । क्षेत्र तथा जिल्लाको Rapid Response Team मा रहेका स्वास्थ्यकर्मीहरुको नामावली यथाशिघ्र इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा यहि चैत्र महिना भित्र उपलब्ध गराउने । साथै जिल्ला स्वास्थ्य प्रमुख/जिल्ला जन स्वास्थ्य प्रमुख, RRT रिपोर्टिङ्ग फोकल पर्सनको मोवाइल नं समेत याथाशिघ्र इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा उपलब्ध गराउने । इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाको Hotline नं ०१-४२५५७९६ र फ्याक्स नं ०१-४२६२२६८ रहेको छ । साथै प्रकोप व्यवस्थापनमा सूचना प्रवाहका लागि इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखाका निर्देशक डा.वावुराम मरासिनी मो.नं ९८५१०६६४१२, उप स्वास्थ्य प्रशासक डा.गुणनिधि शर्मा मो. नं ९८५१०६४७७४, जन स्वास्थ्य अधिकृत रेशम लामिछाने मो नं ९८४१३३२२५३, जन स्वास्थ्य अधिकृत भीम प्रसाद सापकोटा मो.नं ९८५१२२९३९१ र EWARS

फोन नं ४२५५७९६
फ्याक्स : ४२६२२६६
पचली, टेकु
काठमाण्डौ, नेपाल

स्वास्थ्य सेवा विभाग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

पत्र संख्या : ०७२/०७३

च.नं.:

(Early Warning and Reporting System) हेर्ने निरज थापा मो.नं ९८४९४२७५७१ मा सम्पर्क गर्न सक्नु हुनेछ ।

२. प्रकोप नियन्त्रणको लागि आवश्यक पर्ने औषधी जिल्ला र समुदाय स्तरको द्रुत प्रतिकार्य दलको केन्द्रमा - CRRT Center) Buffer Stock को रुपमा राख्ने । प्रकोप नियन्त्रणको लागि आवश्यक पर्ने औषधि जिल्लाहरुमा मौज्दातमा के कति छ सो को विवरण यथाशिघ्र उपलब्ध गराउने । साथै प्रत्येक म.स्वा.स्वयं सेविकालाई कम्तीमा १० प्याकेट पुनर्जलीय प्याकेट (ORS) मौज्दातमा रहने गरि उपलब्ध गराउने ।

३. भविष्यमा देखिन सक्ने सरुवा रोगको प्रकोप व्यवस्थापनका लागि आवश्यक पर्ने जनशक्ति तयारी अवस्थामा राख्ने । जिल्लावाट प्रकोप नियन्त्रण हुन नसके क्षेत्रवाट स्वास्थ्यकर्मीहरु परिचालन गर्नु पर्ने भएकोले कम्तीमा मेडिकल अधिकृत ५ जना र अन्य स्वास्थ्यकर्मीहरु १० जना पूर्व तयारी अवस्थामा राख्ने र ती स्वास्थ्यकर्मीहरुको नामावली इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा यसै वर्षको चैत्र महिना भित्र पठाउने ।

४. त्यस क्षेत्र अन्तर्गतका जिल्लामा कार्यरत स्वास्थ्यकर्मीहरुलाई वैशाख महिनादेखि आश्विन महिनासम्म सकभर विदामा नछाड्ने । विदामा छाड्ने परे वैकल्पिक व्यवस्था गरेर मात्र छाड्ने । क्षेत्र तथा जिल्लाको RRT लाई सजग र तयारी अवस्थामा राख्ने । साथै जिल्ला भित्र वा जिल्ला बाहिर काजमा राख्ने व्यवस्थालाई निरुत्साहित गर्ने ।

५. जिल्लामा प्रकोपको रुपमा देखिएका शंकास्पद रोगहरुको Investigation तत्काल गर्ने । प्रकोपको रुपमा देखिएको शंकास्पद रोगको सुनिश्चित गर्न अनिवार्य रुपमा नमूना संकलन गरि प्रयोगशाला परिक्षण गर्ने । नमूना संकलन गरि Confirmation का लागि Referral Lab मा पठाउनु पर्ने भएमा वा परिक्षण गर्नको लागि Transport Media वा अन्य सामग्री आवश्यक परेमा राष्ट्रिय जन स्वास्थ्य प्रयोगशाला टेकुवाट माग गर्ने । रा.ज.स्वा.प्र.को सम्पर्क टेलिफोन नं ०१-४२५२४२९ र फोकल पर्सन वरिष्ठ मेडिकल टेक्नोलोजिष्ट विष्णु उपाध्यायको मो. नं ९८४९४९४००३ रहेको छ ।

६. राष्ट्रिय खानेपानी गुणस्तर मापदण्ड २०६२ तथा खानेपानी गुणस्तर सर्भिलेन्स निर्देशिका २०७० अनुसार खानेपानीको मुहानदेखि उपभोक्ताको मुखसम्म शुद्ध खानेपानी उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी सेवा प्रदायक संस्था (खानेपानी संस्थान, खानेपानी बोर्ड, खानेपानी उपभोक्ता समिति) को हो भने खानेपानीको गुणस्तर सर्भिलेन्स गर्ने जिम्मेवारी सेवा प्रदायकले सेवा दिइरहेको स्थानको स्थानिय स्वास्थ्य संस्थाको हो । गुणस्तर सर्भिलेन्स भन्नाले सेवा प्रदायकले वितरण गरिरहेको खानेपानीको मुहानदेखि उपभोक्तामा पुग्दासम्म खानेपानी शुद्ध छ, छैन, मुहान सफा छ, छैन पाइपलाइनमा कुनै टुटफुट भएको छ कि, क्लोरिनेसन गरेको छ, छैन, ट्याँडीहरुमा चुहावट छ कि, मुहान वरपर गाइवस्तुको चरन छ कि, मुहान तथा पाइपलाइनका वरपरका स्थानहरुमा समुदायका प्रत्येक घरले चर्पी निर्माण गरि प्रयोगमा ल्याएका छन्, छैनन्, खानेपानी सुरक्षा योजना टोलीले नियमित रुपमा वितरण प्रणालीको रेखदेख गरि सुधार कार्य गरेको छ, छैन, समय समयमा खानेपानीको नमूना संकलन गरि परिक्षण गर्ने गरिएको छ, छैन, उपभोक्ताको सन्तुष्टि कस्तो छ, यी सबै कृत्याकलापको लेखाजोखा (सर्भिलेन्स) सम्वद्ध स्वास्थ्य संस्था क्षेत्र अन्तर्गतको क्षेत्रिय स्वास्थ्य निर्देशनालय र जिल्ला अन्तर्गतको (जि.स्वा.का./जि.ज.स्वा.का, प्रा.स्वा.केन्द्र, हे.पो. ले वर्षमा कम्तीमा २ पटक गर्नु पर्ने हुन्छ । पानीजन्य रोगको प्रकोप देखिएको अवस्थामा तत्काल सर्भिलेन्स गर्नु पर्ने हुन्छ । साथै खानेपानी शुद्धिकरण गर्ने घरेलु उपायहरु (उमाल्ने, फिल्टर गर्ने, क्लोरिन भोल, सोडिस) वारे जनसमुदायमा सूचना सन्देशहरु प्रवाह गर्ने ।

७. इन्फ्लुएन्जा/भाडापखाला/हैजा/टाइफाइड/औलो/डेंगुज्वरो/लेप्टोस्पाइरोसिस/चिकनगुन्या/बुसेलोसिस/स्कव टाइफस /भाइरल हेपाटाइटिस तथा अन्य महामारीजन्य रोगका विरामीहरु वढी देखिएका वा प्रकोप देखिएका

स्वास्थ्य सेवा विभाग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

फोन नं ४२५५७९६
फ्याक्स : ४२६२२६८
पचली, टेकू
काठमाण्डौ, नेपाल

पत्र संख्या : ०७२/०७३

च.नं.:

जिल्लाहरुमा ती रोगहरुबाट वचनको लागि जनचेतनामूलक कार्यक्रम संचालन गरि सूचनामूलक सन्देशहरु प्रवाह गर्ने ।

८. रोगको निदान र उपचारका क्रममा अनिवार्य रूपमा Line Listing (RRT Form No.1) प्रयोग गर्ने । प्रकोप नियन्त्रण गर्न RRT प्रभावित स्थलमा पुगीसकेपछि प्रकोप प्रतिवेदन फाराम (RRT Form No.2) को कोलम नं १ भरि तत्काल इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखामा पठाउने वा टेलिफोन (मोवाइल मेसेज समेत गर्न सकिने) बाट जानकारी गराउने र प्रकोप नियन्त्रण भै टोली फर्कीसकेपछि उक्त प्रतिवेदन फाराम अनुसारको सम्पूर्ण विवरण भरि तत्काल पठाउने । प्रकोप नियन्त्रण पश्चात कार्यको समीक्षा गर्ने र कमी कमजोरीहरु भए सुधार गर्दै लैजाने र आगामी दिनमा गल्ती दोहोरिन नदिने । Line Listing र Outbreak Reporting Form को एक एक प्रति नमूना यसैसाथ संलग्न छ । विपदको (Disaster) को अवस्थामा विपद भएको २४ घण्टा भित्र Rapid Health Assessment गर्ने र विपद पश्चात विस्थापितहरुमा देखिएका स्वास्थ्य समस्या तथा उपचार गरिएका विरामीहरुको रिपोर्टिङ्ग Syndromic Disease Surveillance Form भरी दैनिक रूपमा गर्ने ।

९. प्रकोपको रोकथाम तथा नियन्त्रण समयमै गर्न र पूर्व तयारी अवस्थामा रहनका लागि स्वास्थ्यसंग अन्तर सम्बन्ध भएका निकायहरुसंग समन्वय र सहकार्य गरि अगाडी वढेमा प्रभावकारी हुने देखि आ.व.०६६/०६७ देखि क्षेत्र तथा जिल्लामा Epidemic Preparedness and Response Committee को बैठक संचालनका लागि वजेटको व्यवस्था गरिएको छ । त्यस क्षेत्र अन्तर्गतका प्रत्येक जिल्लामा स्वास्थ्यसंग अन्तरसम्बन्ध भएका निकायहरुको प्रतिनिधित्व गराई Epidemic Preparedness and Response Committee गठन नभएको भए तत्काल गठन गर्ने । महामारी/प्रकोप व्यवस्थापन पूर्व तयारी समितिमा स्वास्थ्यसंग अन्तरसम्बन्ध भएका निकायहरु जिल्ला प्रशासन कार्यालय, जिल्ला विकास समिति, जिल्ला खानेपानी तथा सरसफाई डिभिजन कार्यालय, जिल्ला शिक्षा कार्यालय, नगरपालिका/सदरमुकामस्थित गा.वि.स., जिल्ला प्रहरी कार्यालय, नेपाली सेना, शसस्त्र प्रहरी, जिल्ला पशु सेवा कार्यालय, महिला विकास कार्यालय, नेपाल रेडक्रस सोसाइटी, स्वास्थ्य सम्बन्धी कार्य गर्ने गैर सरकारी संघ संस्थाका प्रतिनिधि, पत्रकार महासंघ, उद्योग वाणिज्य संघका प्रतिनिधिको सहभागितामा Epidemic Preparedness and Response Committee गठन गरी कम्तीमा पहिलो र तेश्रो चौमासिकमा बैठक बसाल्ने, जिम्मेवारी समेत तोक्ने र त्यसको जानकारी स्वास्थ्य सेवा विभाग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखालाई दिने । साथै क्षेत्रिय स्तरमा समेत Epidemic Preparedness and Response Committee गठन नभएको भए गठन गर्ने । साथै जिल्ला सदरमुकामबाट धेरै टाढा रहेका गा.वि.स.हरुमा सरुवा रोगको प्रकोप देखिएको अवस्थामा जिल्लाबाट तत्काल RRT परिचालन भै प्रकोप व्यवस्थापन गर्न धेरै समय लाग्ने हुँदा त्यस्ता जिल्लाहरुको भौगोलिक अवस्था र विगत वर्षहरुको प्रकोपको अवस्थाको आँकलन गरि Risk Mapping गर्ने र आवश्यकता अनुसार वढीमा ६ वटा सम्म CRRT (Community Rapid Response Team) गठन गर्न लगाउने । जिल्लाको आवश्यकता हेरी सो भन्दा वढी CRRT गठन गर्न समेत सकिनेछ । प्रकोप शुरु हुने समय अगावै कम्तीमा २०० जना भन्दा बढी पखाला वा अन्य सरुवा रोगका विरामीलाई उपचार गर्न पुग्ने औषधि प्रत्येक RRT र CRRT केन्द्रमा Buffer Stock को रूपमा राख्ने । गा.वि.स. स्तरमा समेत Epidemic Preparedness and Response Committee गठन गर्ने ।

१०. प्रकोपको सूचना प्राय संचार माध्यमबाट आउने हुँदा प्रकोपको सूचना कसरी चाँडो भन्दा चाँडो आफ्नै तहबाट प्राप्त गर्न सकिन्छ भन्ने बारेमा आवश्यक व्यवस्था गर्ने । सञ्चार माध्यमसंगको समन्वय र सहकार्यलाई मजबुत पार्दै लैजाने । साथै स्वास्थ्यको तल्लो निकाय र जिल्लाको कुनै पनि स्थानबाट प्रकोपको सूचना चाँडो प्राप्त गर्नका लागि संचारको जालोलाई (Communication Network) विस्तार गर्ने र त्यसलाई मजबुत पार्दै लैजाने । प्रकोप

फोन नं ४२५५७९६
फ्याक्स : ४२६२२६८
पचली, टेकु
काठमाण्डौ, नेपाल

स्वास्थ्य सेवा विभाग इपिडिमियोलोजी तथा रोग नियन्त्रण महाशाखा

पत्र संख्या : ०७२/०७३

च.नं.:

रोकथाम तथा नियन्त्रणमा भए गरेका कार्यहरुको वारेमा समय समयमा संचार माध्यमलाई जानकारी दिने । रोगको प्रकोप देखिएको भनि सञ्चार माध्यमबाट गलत समाचार सम्प्रेषण भएको भए त्यसको तत्काल खण्डन गर्ने ।

११. कुनै कुनै जिल्लाबाट प्रकोप नियन्त्रण भै टोली फर्की सकेपछि पनि सो को प्रतिवेदन नपठाउने गरेको पाईएकोले प्रकोप नियन्त्रण पश्चात यथाशिघ्र प्रकोप/महामारी प्रतिवेदन फाराम (RRT Form No.2) भरी पठाउन लगाउने ।

१२. कुनै पनि स्थानमा एकै समयमा ५ जनाभन्दा बढी वयस्कलाई भाडा पखाला भई २ जना वा सो भन्दा बढीमा कडा जल वियोजन देखिए वा कुनै पनि स्थानमा कुनै पनि व्यक्तिको भाडा पखालाको कारणबाट मृत्यु भएको छ भने ती विरामी वा मृतकको रेकर्ड राख्ने र उक्त स्थानमा तत्काल Active case detection (रोगीको सक्रिय रुपमा खोजी) गर्ने । प्रकोप यकिन भएमा रोकथाम तथा नियन्त्रणका कार्यहरु प्रभावकारी रुपले संचालन गर्ने । महामारीजन्य रोगको सर्भिलेन्स कार्यलाई प्रभावकारी वनाउने ।

१३. जिल्लाबाट संचालन गरिने म.स्वा.स्वयं सेविकाको रिभ्यू गोष्ठीमा जिल्लामा देखिन सक्ने इन्फ्लुएन्जा, भाडापखाला, टाइफाइड ज्वरो, डेंगु ज्वरो, लेप्टोस्पाइरोसिस, बुसेलोसिस, चिकनगुन्या, जापानिज इन्सेफलाइटिस र अन्य सरुवा रोगको प्रकोप र ती रोगहरुबाट वच्ने उपाय तथा पूर्व तयारी वारेमा जानकारी गराउने ।

१४. सरकारी अस्पताल/मेडिकल कलेज/प्राइभेट अस्पतालहरुमा महामारीजन्य रोगका विरामीहरु अस्वाभाविक (Unexpected) रुपमा धेरैको संख्यामा उपचारको लागि आएको सूचना प्राप्त भएमा वा कुनै पनि सरुवा रोगको प्रकोप/विपद देखिएमा प्रकोप व्यवस्थापन प्रभावकारी रुपले गर्न लगाउनका साथै नियन्त्रण नभएसम्म दैनिक रिपोर्टिङ गर्न लगाउने । प्रकोपको अवस्थामा प्रकोप व्यवस्थापनका लागि आवश्यकता अनुसार मेडिकल कलेज/प्राइभेट अस्पतालको जनशक्तिलाई परिचालन गर्ने ।

डा.बाबुराम मरासिनी
निर्देशक

डा.पुष्पा चौधरी
नि.महानिर्देशक

वोधार्थ :

माननीय स्वास्थ्य मन्त्रीज्यूको निजी सचिवालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय, रामशाहपथ
माननीय गृह मन्त्रीज्यूको निजी सचिवालय, सिंहदरवार
माननीय स्वास्थ्य राज्यमन्त्री ज्यूको निजी सचिवालय, स्वास्थ्य मन्त्रालय, रामशाहपथ
श्रीमान् मुख्य सचिव ज्यू, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रीपरिषदको कार्यालय, सिंहदरवार
श्रीमान् सचिव ज्यू, स्वास्थ्य मन्त्रालय, रामशाहपथ
श्रीमान् सचिव ज्यू, गृह मन्त्रालय, सिंहदरवार
श्रीमान् क्षेत्रिय प्रशासक ज्यू, क्षेत्रिय प्रशासन कार्यालय धनकुटा, हेटौँडा, पोखरा, सुर्खेत, डोटी
श्रीमान् प्रमुख ज्यू नीति,योजना तथा वैदेशिक सहयोग महाशाखा, स्वास्थ्य मन्त्रालय
श्रीमान् प्रमुख ज्यू, जन स्वास्थ्य प्रशासन अनुगमन तथा मूल्याङ्कन महाशाखा, स्वास्थ्य मन्त्रालय
श्रीमान् प्रमुख ज्यू, चिकित्सा सेवा महाशाखा, स्वास्थ्य मन्त्रालय
श्रीमान् निर्देशक ज्यू, राष्ट्रिय जनस्वास्थ्य प्रयोगशाला, टेकु
श्रीमान् प्रमुख जिल्ला अधिकारी ज्यू, ७५ वटै जिल्ला प्रशासन कार्यालयहरु
श्री ७५ वटै जिल्ला स्वास्थ्य/जिल्ला जन स्वास्थ्य कार्यालयहरु